

“Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden COVID-19” Enfeksiyonu İle İlgili Mücadelede

Dikkate Alınması Gerekenlerle İlgili - BİLGİ NOTU

Bu konuda DSÖ, UNFPA ve UNICEF gibi Uluslar arası kuruluşların ortak vurguladıkları deklare ettikleri görüş ve yaklaşımlar özetle:

TEMEL MESAJLAR

- Salgın hastalıklar; kadınları ve erkekleri farklı şekillerde etkiler. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik mevcut eşitsizlikleri arttırmasının yanı sıra, engelliler ve aşırı yoksullar gibi dışlanmış gruplara karşı ayrımcılığı da pekiştirir.
- Kadınların ve erkeklerin teşhis ve tedavi hizmetlerine erişimini etkileyen çeşitli hususlar dikkate alınarak bunun göz önünde bulundurulması gerekir.
- Kadınlar, tüm dünyada, sağlık ve sosyal hizmet sektörlerindeki işgücünün yüzde 70'ini oluşturur. Kadınların çalışma ortamları nedeniyle maruz kalabilecekleri ayrımcılık şekillerine özel bir dikkat göstermek gerekir. Bunun yanı sıra, sahadaki sağlık çalışanları olarak psikososyal destek, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri ile ilgili ihtiyaçları da dikkate alınmalıdır.
- Salgın dönemleri gibi kriz zamanlarında, kadınların ve kız çocuklarının, hanede artan gerilimler nedeniyle, partner şiddetine ve aile içi diğer şiddet türlerine maruz kalma riskleri artabilmektedir. Böyle dönemlerde toplumsal yapılar da dâhil olmak üzere, kadınları ve kız çocuklarını koruyan sistemler zayıflayabileceği veya bozulabileceği için, COVID-19'unrisk dinamiklerini değiştirmesi nedeniyle, kadınları ve kız çocuklarını eş ve partner şiddeti riskinden korumaya yönelik özel önlemler alınmalıdır.
- Cinsel sağlık, üreme sağlığı ve hakları ile ilgili hususlara salgınlar sırasında özel bir önem verilmelidir, zira bunlar halk sağlığını ilgilendiren önemli meselelerdir. Hamileliklerin sağlıklı bir şekilde devam etmesi ve doğumların güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlık sistemlerinin düzgün bir şekilde işlemesine ve enfeksiyonları önlemeye yönelik tedbirlere katkı bir şekilde uyulmasına bağlıdır.
- Aile planlaması, cinsel sağlık ve üreme sağlığı için gereken hizmet, araç-gereçler sağlanmalıdır. Salgına yönelik müdahale nedeniyle bu hizmetlerin sağlanmasının etkileneceği unutulmamalıdır.
- Sağlık hizmetlerinin sürekliliği sağlanmalıdır. Hizmet sürekliliğinin önündeki engellere müdahale edilmeli ve bariyerler ortadan kaldırılmalıdır. Başta şiddete maruz kalan veya karantinada şiddete maruz kalma riski bulunan kadınlar ve kız çocukları olmak üzere kadınların ve kız çocuklarının psikososyal destek hizmetleri de dâhil olmak üzere hizmetlere erişebilmeleri sağlanmalıdır.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarını yönlendirme yolları, hâlihazırda sağlık kuruluşlarındaki değişiklikleri yansıtacak şekilde güncellenmelidir. Belli başlı topluluklara ve hizmet sağlayıcılara güncellenmiş yönlendirme yolları hakkında bilgi verilmelidir. Olumsuz sonuçların artma riski nedeniyle, solunum yolu hastalıkları olan hamile kadınların tedavisine öncelik verilmelidir. COVID-19 vakaları; doğum öncesi, yenidoğan ve anne sağlığı servislerinden ayrı bir yerde tutulmalıdır.

- Gözetim ve müdahale sistemleri; cinsiyete, yaşa ve hamilelik durumuna göre ayrıştırılmalı, veriler de buna göre toplanmalıdır. Etkilenen bireylere, ailelere, topluluklara ve sağlık çalışanlarına ruh sağlığı hizmetleri ve psikososyal destek sağlanması, müdahalenin önemli bir parçasıdır.
- COVID-19'a müdahale eden tüm sağlık çalışanları (kadınlar da dâhil olmak üzere) kişisel koruyucu ekipmana sahip olmalıdır.
- Kadınların sahada topluluklarla doğrudan etkileşimde bulundukları ve bakımla ilgili faaliyetlerin önemli bir bölümünü üstlendikleri göz önünde bulundurulduğunda, kadınların hastalığa maruz kalma risklerinin daha yüksek olduğu açıkça görülmektedir. Toplulukla yakın bir temas halinde olan kadınlar; topluluğun katılımını, önleme faaliyetlerinin tasarlanmasını ve uygulanmasını olumlu yönde etkileyebilecek bir konumdadır.
- İnsanların güvenliğini, onurunu ve haklarını korumak amacıyla doğru ve destekleyici bakım hizmetleri sağlanmalıdır. Gençleri, kadınları, aileleri ve toplulukları bilinçlendirmek, korumak ve desteklemek amacıyla belli bir koordinasyon çerçevesinde halka ulaşabilen devlet, yerel yönetimler, tüm kamu kurum ve kuruluşları, Üniversiteler, meslek örgütleri, gençlik, kadın örgütleri dahil sivil toplum kuruluşlarının, el ele verme atmosferi yaratılarak işbirliği yapma imkanları engellenmeden kolaylaştırılmalıdır.
- Öte yandan, salgın hastalıklar, kadınları ve erkekleri farklı şekillerde etkilemektedir. Salgın hastalıklar; kadınlar ve kız çocukları için mevcut eşitsizlikleri daha da arttırabilmekte, tedavi ve bakım hizmetlerini nasıl aldıklarını da etkileyebilmektedir.

CİNSEL SAĞLIK, ÜREME SAĞLIĞI VE HAKLARI SALGIN HASTALIKLAR SIRASINDA ÖNCELİK VERİLMESİ GEREKEN ÖNEMLİ BİR HALK SAĞLIĞI SORUNUDUR

- COVID-19 salgınına yönelik acil müdahale; aynı zamanda, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri için ayrılan kaynakların salgınla başa çıkmaya yönelik faaliyetlere yönlendirilmesine neden olabilir. Bu da anne ve yenidoğan ölümlerinde artışa, kontraseptif yöntem taleplerinin karşılanmayarak artmasına, güvenli olmayan kürtajların ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların yaygınlaşmasına yol açabilir.
- Dünyada genelinde kadınlar, sağlık ve sosyal hizmet alanlarında çalışan kişilerin yüzde yetmişini oluşturmaktadır. Ebeler, hemşireler ve toplum sağlığı çalışanları; salgın hastalıklara müdahale etmek ve bunları kontrol etmek için yürütülen mücadelelerin ön saflarında yer alır ve kişisel koruyucu ekipmana ihtiyaç duyar. Hamilelik ve doğum hizmetlerinin güvenli bir şekilde verilebilmesi; yeterli sayıda ve gerekli niteliklere sahip sağlık personelinin, bulunmasına ve yeterli temel ve acil sağlık hizmetlerini 7 gün/24 saat sağlanabilmesine bağlıdır.
- Hamile kadınlarda, olumsuz sonuçlarla ilgili riskin artması nedeniyle, özellikle COVID-19 enfeksiyonlarında görülen solunum yolu hastalıklarının tedavi edilmesine öncelik verilmelidir. Şüpheli, muhtemel ve teyit edilen vakaların doğum öncesi bakım, yenidoğan ve anne sağlığı birimlerinden ayrı bir yerde tutulması, enfeksiyonu kontrol etmeye yönelik tedbirler kapsamında yer almalıdır.
- Üreme çağındaki kadınlar ve hamile kadınlar için doğum öncesi hizmet birimleri de dâhil olmak üzere, gözetim ve müdahale sistemleri bulunmalıdır.
- Halen COVID-19'un anneden bebeğe geçtiğine işaret eden herhangi bir bulgu yoktur.

KADINLAR VE ERKEKLER, FARKLI ŞEKİLLERDE ETKİLENİR...

- Salgın hastalıklar; kadınları ve erkekleri farklı şekillerde etkiler. Kadınlar ve kız çocukları için mevcut eşitsizlikleri arttırmasının yanı sıra engelliler ve aşırı yoksullar gibi dışlanmış gruplara karşı ayrımcılığı da pekiştirir. Kadınlar ve erkeklerin genel olarak esenlikleri ve teşhis ve tedavi hizmetlerine erişimleri ile ilgili farklı etkilenmeleri dikkate alınarak bu farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekir.
- Toplumsal cinsiyet normları, risk oluşturur...
- Kadınların salgınlarla ilgili karar verme yetkisi, erkeklere kıyasla daha kısıtlı olabilmektedir ve bunun sonucunda kadınların genel sağlık ihtiyaçları, cinsel sağlık ve üreme sağlığı ihtiyaçları büyük ölçüde ihmal edilebilmektedir. Zika virüs salgınından çıkartılan derslere göre, erkekler ve kadınlar arasındaki güç farklılıkları, kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili kararlar söz konusu olduğunda karar alma bağımsızlığına sahip olmadığına işaret ediyordu.
- Enfeksiyonun yayılmasını önlemeye yönelik faaliyetlerin çoğu kadınlar tarafından gerçekleştirilse de kadınların çocuklarının sağlık kontrolü için sağlık kurumlarına ve sağlık hizmetlerine yeterli ölçüde erişememesi ve hastaneye gitmek için gereken maddi kaynaklara sahip olmaması bu durumu daha da kötüleştirmiştir.
- Çoğu zaman, kadınlar, salgın hastalıklara yönelik planlama ve müdahale faaliyetlerinde yeterince temsil edilmemektedir. Bu durum, hâlihazırda ulusal ve küresel düzeyde yürütülmekte olan COVID-19 müdahalelerinin bazılarında da gözlemlenebilmektedir.
- Diğer riskler incelendiğinde, erkeklerin, katı cinsiyet normları nedeniyle, güçlü görünmek istemeleri ve zayıf görünmekten kaçınmaları sonucunda gerekli sağlık hizmetlerini talep etmedikleri görülmektedir. Bu da virüsün teşhis ve tedavi edilmesini geciktirebilmektedir. Bu tür normlar bağlamında, erkekler, aynı zamanda salgından ve çalışmamaktan kaynaklanan maddi sıkıntılar karşısında kendilerini baskı altında hissedebilmektedir. Bu da evde gerginliğe ve çatışmaya yol açabilmektedir. Karantina sırasında, kadınların ve erkeklerin deneyimleri ve ihtiyaçları; birbirinden farklı fiziksel, kültürel, sıhhi ihtiyaçları ve güvenlik ihtiyaçları nedeniyle farklılık gösterecektir.

Kadınlar ve erkekler için işgücünde, sağlık ve bakım hizmetlerinde iş bölümü

- Dünyadaki sağlık sektöründeki işgücünün yüzde yetmişini kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum, sağlık sektöründeki işgücünün toplumsal cinsiyete dayalı yapısını ve kadın sağlık çalışanlarının karşı karşıya olduğu enfeksiyon riskinin yüksekliğini de ortaya koymaktadır.
- **Kadınların toplum düzeyinde sahadaki etkileşimi de dâhil olmak üzere, birinci basamak sağlık hizmeti müdahalelerinin büyük bir bölümünü sağladığı göz önüne alındığında, kadınların müdahalelerine ilişkin karar alma ve planlama sürecine, tespit ve önleme mekanizmalarına tam olarak dâhil olmamaları kaygı vericidir.**
- Mevcut deneyimlere göre, kadınlar; toplum içindeki rolleri nedeniyle, bir salgının başlangıcını ve genel olarak sağlık durumunu tespit etmek de dâhil olmak üzere, yerel düzeydeki eğilimleri belirlemek için uygun bir konumdadır.
- Geçmiş salgınlardan elde edilen deneyimler, sağlık müdahalelerinin etkinliğini arttırmak, toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek ve sağlık alanında adaleti teşvik etmek için toplumsal cinsiyete ilişkin bir analizin hazırlık ve müdahale çalışmalarına dâhil edilmesinin önemini ortaya koymaktadır. 2014-16 yılları arasında, Batı Afrika'daki Ebola salgını sırasında,

ailelerde bakım veren kişiler ve sahada sağlık çalışanları olarak baskın rolleri nedeniyle, kadınlara virüs bulaşma ihtimali daha yüksekti.

- COVID-19 salgını kontrol etmek için okulların kapatılmasının kadınlar üzerinde ekonomik açıdan da bir etkisi vardır. Zira kadınlar, aile içinde genel olarak bakımla ilgili sorumlulukların büyük bir bölümünü üstlenir. Bu da sonuç olarak kadınların iş olanaklarını ve ekonomik fırsatlarını sınırlandırır. Genel olarak, salgın deneyimi, kadınların hane içindeki yükünün artmasına yol açar. Tam zamanlı olarak çalışmaya devam eden birçok kadının evdeki sorumluluklarını daha da ağırlaştırır. Bunun yanı sıra, seyahatle ilgili kısıtlamalar; hem ev hizmetleri sektöründe çalışan yabancı kadın işçiler için hem de seyahatle ilgili kısıtlamalardan etkilenen diğer hizmet sektörleri için maddi güçlükler ve belirsizliğe neden olmaktadır.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artması

- Salgın hastalıklar; hâlihazırdaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ve savunmasızlıkları pekiştirerek istismar risklerini de arttırmaktadır. Salgın gibi kriz zamanlarında, kadınlar ve kız çocukları; örneğin, hane içinde gerilimin artması nedeniyle eş/partner şiddeti ve aile içi diğer şiddet türlerine daha fazla maruz kalabilmektedir. Bu tür durumlarda cinsel sömürü ve istismar da dâhil olmak üzere, toplumsal cinsiyete dayalı diğer şiddet türleriyle karşılaşma riskleri de artmaktadır. Örneğin, 2013-2016 Ebola salgınının Batı Afrika'daki ekonomik etkileri; kadınların ve çocukların sömürüye ve cinsel şiddete maruz kalma riskini arttırmıştır.
- Bunun yanı sıra, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarına hayat kurtarıcı bakım hizmetleri ve destek (örn. tecavüzün klinik yönetimi, ruh sağlığı hizmetleri ve psikososyal destek) sunan sağlık hizmeti sağlayıcıları üzerinde aşırı bir yük olduğunda ve sağlayıcılar COVID-19 vakalarını ele almakla meşgul olduklarında, bu tür hizmetler sağlık hizmetleri müdahalesi kapsamında çıkartılabilmektedir. Sistemler; sağlık çalışanlarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin hassas bilgileri ele almak için gereken beceri ve kaynaklara sahip olmasını, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin her türlü bildirimini saygı, sempati ve gizlilikle ele almasını ve hizmetlerin mağdur merkezli bir yaklaşımla sunulmasını sağlamalıdır. Bunun yanı sıra, mevcut sağlık tesislerindeki değişiklikleri yansıtmak, topluluklara ve hizmet sağlayıcılara güncel yönlendirme yolları hakkında bilgi vermek amacıyla toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin yönlendirme yollarını güncellemek de büyük bir önem taşır.
- Tüm savunmasız nüfuslar, COVID-19 salgını farklı şekillerde deneyimleyecektir. UNFPA tarafından 2020'de insani yardıma ve korumaya ihtiyaç duyduğu tespit edilen 4 milyon hamile kadın da dâhil olmak üzere yaklaşık 48 milyon kadın ve kız çocuğu için COVID-19 salgının ortaya çıkardığı tehditler artacaktır.
- Çatışmalar, göç bölgelerindeki kötü koşullar ve kısıtlı kaynaklar; ek destek ve finansman ihtiyacını büyük ihtimalle arttıracaktır. Uzun süredir devam eden krizlerle, çatışmalarla, doğal afetlerle, göçlerle ve sağlıkla ilgili diğer acil durumlarla mücadele eden ülkelerde ve topluluklarda, hızla yayılan COVID-19 salgınının durdurulması daha da güçtür.
- Çatışmalardan etkilenen veya kırılgan olduğu düşünülen ülkeler genelde aynı zamanda en zayıf sağlık sistemlerine sahiptir. Hastalığı tespit etmek, teyit etmek, halk sağlığı bileşenini

yönetmek, hastalığın halk sağlığı üzerindeki etkisini ve klinik etkisini eşit ölçüde yönetmek için yeterli kapasitesi bulunmayan bu ülkeler COVID-19 salgını karşısında savunmasız kalmaktadır

ÖNERİLER:

- İnsanların güvenliğini, saygınlığını ve haklarını korumak amacıyla doğru mesajlar iletmeli ve destekleyici sağlık hizmetleri sağlanmalıdır.
- Müdahaleyle ilgili politikaların ve düzenlemelerin herkesin ihtiyaçlarına cevap vermesi sağlanmalıdır. Bu, sağlıkla ilgili acil bir durumun, farklı bireyler ve topluluklar üzerindeki birincil ve ikincil etkilerini anlamak açısından temel bir adımdır. Aynı zamanda, müdahale çabaları; kadınların ve kız çocuklarının korunma ihtiyaçlarına odaklanmalıdır.
- COVID-19 salgınına yönelik müdahalenin zararlı toplumsal cinsiyet normlarını, ayrımcı uygulamaları ve eşitsizlikleri yeniden üretmediğinden veya sürdürmediğinden emin olunmalıdır.
- Sosyal, kültürel ve toplumsal cinsiyet normlarının, toplumsal cinsiyet rollerinin ve ilişkilerinin kadınların ve erkeklerin enfeksiyon karşısında savunmasızlığını, enfeksiyona maruz kalma düzeylerini ve tedavilerini etkilediği mutlaka dikkate alınmalıdır.
- COVID-19 salgını sırasında cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri ve ilgili haklara özen gösterilmesi sağlanmalı, bunların salgınlardan önemli ölçüde etkilenebileceği unutulmamalıdır.
- Diğer önlemlerin yanı sıra, gebeliklerin ve doğumların güvenliği için enfeksiyonun önlenmesine yönelik rehber ilkelere katı bir şekilde uyulması sağlanmalıdır.
- Tüm belirtilenlerin, kadın ve erkek grupları arasında ne tür farklılıklar gösterebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle de yoksullar, engelliler, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler veya mülteciler, LGBTIQ bireyler, birden fazla ve kesişen ayrımcılık türüyle karşı karşıya kalan kişiler de dâhil olmak üzere dışlanan gruplar da dikkate alınmalıdır.
- Karantina deneyiminin, kadınlar ve erkekler için farklı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin kadınların ve erkeklerin farklı fiziksel, kültürel ve sıhhi ihtiyaçlarının ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığı dikkate alınmalı. Evin, bazı kadınlar için güvenli bir yer olmayabileceğini ve kadınların evde eş/partner şiddetine maruz kalma riskinin fiilen artabileceği asla unutulmamalıdır.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin yönlendirme yolları/ kanalları güncellenmeli ve güncellemelerin mevcut hizmetlerdeki değişiklikleri yansıtması sağlanmalıdır.
- Toplum içinde kadınların katılımına öncelik verilmelidir. Çünkü kadınlar, topluluk içindeki rolleri nedeniyle, genelde önleme faaliyetlerinin tasarlanmasını ve uygulanmasını olumlu yönde etkileyebilecek bir konumdadır. Yerel düzeyde yakınlıkları göz önüne alındığında, kadınların gözlemleri ve iç görüleri, bir salgının başladığının tespit edilmesine ve genel olarak sağlık durumunun iyileştirilmesine yardımcı olabilmektedir.
- Salgın hazırlığı ve müdahalesine ilişkin karar alma sürecine kadınlar dâhil edilmeli ve kadınların COVID-19 ile ilgili ulusal ve yerel politika alanlarında temsil edilmesi sağlanmalıdır.
- Mücadelenin ön safhalarında yer alan kadınların görüşleri, müdahaleye dâhil edilmeli, sağlık çalışanları ve hastalıktan en çok etkilenen kişiler de dâhil olmak üzere kadınların, hazırlık ve müdahale politikalarını oluşturma çalışmalarında veya daha sonraki uygulamalarda yer alması sağlanmalıdır.

- Topluluk düzeyinde kadınların ve kız çocuklarının anlamlı katılımı desteklenmeli, çabaların ve müdahalelerin, en büyük risk altında olan kişileri daha da dışlamasını veya onlara karşı ayrımcılık yapmasını önlemek için kadın ağları ve organizasyonları da dâhil olmak üzere, kadın ve kız çocuklarının topluluk içinde katılımı teşvik edilmelidir.
- Devletlerin ve küresel sağlık kurumlarının salgının etkilerini analiz ederken COVID-19'un yaş, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini göz önünde bulundurması sağlanmalıdır.
- COVID-19 virüsünün görülme yaygınlığı, eğilimler ve diğer önemli bilgiler açılarından bireyleri nasıl etkileyebileceğini anlamak amacıyla yaş ve cinsiyete göre ayrıştırılmış, doğru ve eksiksiz verilerin toplanmasına öncelik verilmelidir.

Kaynaklar:

- COVID-19: salgının toplumsal cinsiyete dayalı etkileri:
[https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)30526-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30526-2/fulltext)
- COVID-19 #Coronavirus veri paketi (güncellenme tarihi 11 Mart 2020):
<https://informationisbeautiful.net/visualizations/COVID-19-coronavirus-infographic-datapack/> COVID-19 Rehberlik Belgesi,
- Asya Pasifik Bölgesi, UNFPA Mart 2020
- WHO Günlük Durum Raporları: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports/>
- COVID-19 salgını sırasında ruh sağlığı ile ilgili hususlar: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/mental-healthconsiderations.pdf?sfvrsn=6d3578af_2
- COVID-19 da dâhil olmak üzere kamu sağlığı acil durumları için 3 Aşamalı Müdahale Aktivasyon Sistemi -
19:https://hr.un.org/sites/hr.un.org/files/Coronavirus_ThreePhases_FINAL_0.pdf
- COVID-19 Salgını ve Toplumsal Cinsiyet: Asya ve Pasifik Bölgesinde Savunuculukla ilgili Temel Hususlar. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Sorumluluk Alanı Koruma Kümesi Asya ve Pasifik: Asya ve Pasifik Bölgesinde İnsani Yardım Çalışmalarında Toplumsal Cinsiyet, 2020<https://gbvaor.net/sites/default/files/2020-03/GiHA%20WG%20advocacy%20%20brief%20final%5B4%5D.pdf>